

Migráció és cirkuláció*

Illés Sándor,

a KSH Népeségtudományi
Kutatóintézetének
főmunkatársa

E-mail: illes@demografia.hu

Kincses Áron,

a Központi Statisztikai Hivatal
tanácsosa

E-mail: aron.kincses@ksh.hu

A jelenkori vándorlásfelfogás egyik alapvetése, hogy a migrációt egyszeri eseményként fogja fel, ami viszonylag ritkán fordul elő az egyén életútjában, tehát valamiféle rendkívüliséggel bír. Az egyéni döntésen alapuló, világszinten növekvő mértékű migrációt, mint globális trendet, már nem lehet megkérdőjelezni. A migrációs folyamatok összekapcsolódásáról viszont kevés ismeretünk van.

Az uralkodó migrációértelmezéssel (szokásos lakóhely megváltoztatása szokásossá váló lakóhelyre) egyre kevésbé lehet megragadni, leírni, elemezni a globalizáció korának vándorlási rendszereit. Ha nem értjük meg és nem tudjuk értelmezni a történéseket, akkor kevés esély van azok hiteles statisztikai megragadására.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) által standardizált migrációértelmezés alapvetése a szokásos lakóhely koncepciójának elsődlegessége. Márpedig egyre nyilvánvalóbb, hogy az nem minden esetben tükrözi a valóságot. A tanulmányban tárgyalt új típusú többes jelenség, a cirkuláció következtében, megkérdőjelezhető a szokásos lakóhely koncepciójának kizárólagossága.

TÁRGYSZÓ:
Nemzetközi vándorlás.
Magyarország.
Migráció.

* A kutatást az Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja támogatta.

Mind a belföldi, mind a nemzetközi vándormozgalmakat tükröző magyarországi statisztikák az egyéneket veszik megfigyelési egységnek, és az összegyűjtött adatokat önmagukban dolgozzák fel és publikálják (KSH [2008]). Az individuális szinten – vagyis a vándorlókat számbavételi egységnek tekintve – nem okoz problémát a statisztikusok számára sem az adatok feldolgozása, sem a makroadatok előállítása. Jóval nehezebb dolog azonban a csoportadatok képzése. A háztartásstatisztika logikájából kiindulva és a holland gyakorlaton felbuzdulva már az 1990-es évek közepe óta javaslatok születtek a vándorlási egységek statisztikájának elkészítésére (Illés [2000]). A magyar vándorlási statisztika továbbfejlesztési lehetősége az új évezredben is a legkülönbébb vándorlási egységek generálása maradt.

A termékenység, halandóság és a házasságkötési mozgalomhoz képest a migráció mérésének egyik nehézsége, annak egy adott helyhez rendelésében rejlik. A vándorlási folyamatok természetéhez tartozik, hogy azok legalább két területet, az elvándorlás és az odavándorlás térségét is érintik. Sőt, nagy távolságú mozgások esetén, az emigráció és immigráció helyei közé tranzitterületek is beékelődhetnek (Nemes Nagy [2009]). Általánosan megfigyelhető, hogy az országok belföldi vándormozgalmi statisztikái jobb minőségűek, mint az adott országot érintő nemzetközi vándorlásokra vonatkozók. További megemlítendő tapasztalat, hogy nemzetközi vándorlások esetén a migránsokat fogadó országok mérései megbízhatóbbak, mint a küldő országoké (Lukács–Illés [2003], Poulain–Perrin–Singleton [2006], L. Rédei [2009]).

Az eddig tárgyalt sajátosságokon túl meg kell említeni, hogy a vándorlások és a vándorlók számának különbsége általános módszertani probléma. Egy bizonyos időszak viszonylatában (például egy év) egy személy – a vándorló – akár többször is vándorolhat a megfigyelési területek között (Rédei–Kincses [2008]). Tehát a vándorlók és a vándorlások száma nem egyenlő, hiszen az utóbbi többnyire nagyobb. Minél kisebb a vonatkoztatási időszak és nagyobb az elvándorlás, valamint az odavándorlás területe, annál kisebb a vándorlók és a vándorlások közötti eltérés. Rendszerint nincs nagy különbség a két mennyiség között, azonban összekeverésük és helytelen használatuk félreértéseket eredményezhet. Ezen gondolatmenetet folytatva eljutunk az egyén többes vándorlásainak problémaköréhez, mely gyakran rendszerszerű jellegzetességeket mutat, hiszen nem egy, hanem legalább kettő vagy annál több áramlás kapcsolódik össze. A legegyszerűbb vándorlási rendszer minimum kételemű. Leghétköznapibb példaként a visszavándorlást említjük, amely szükségszerűen tartalmazza a visszavándorlást megelőző odavándorlást is. Ha a visszavándorlás nemcsak egy alkalommal történik meg, hanem többször, és esetleg még időbeli jellegzetességei is vannak, akkor szezonális vándorlásokról beszélünk. Gazdasági motivációk ese-

tén mindezeket figyelembe véve a távolsági ingázások fogalmához kerülünk közel (Nemes Nagy [2009]), a kikapcsolódást célzó élményszerző mozgások esetén pedig a turizmushoz (Williams–King–Warnes [2004], Sallai [2004], Michalkó–Rátz [2008]). Feltehető, sőt egyre valószínűbb az is, hogy három vagy annál több földrajzi helyet kötnek össze az egyén rendszeres vagy rendszertelen mozgásai. Ez esetben viszont már egy új fogalom bevezetését kell javasolnunk, a cirkulációt. *A cirkuláció tehát az egyének többes, visszatérő mozgásainak a rendszerét jelenti. A többes szónak ugyanakkora jelentősége van, mint magának a mozgásnak és a rendszernek.*

1. Összefonódó vándorlások

A hagyományos migrációértelmezés magva, hogy a migrációt egyszeri eseményként fogja fel. A vándorlás viszonylag ritkán történik meg az egyén életútjában, tehát az egyén szempontjából különleges helyzetnek tekinthető. Demográfiai értelemben ismétlődő eseményről van szó, melynek sorszám (paritás) szerinti elemzése nem megoldhatatlan feladat. A migrációs folyamatok gyakorivá válása és összekapcsolódása (egymástól nem független volta) már a XIX. században sem kerülte el a tudósok figyelmét. Ravenstein törvényszerűségeiben (Lévai [1999]) már szerepelt, hogy a falusi területekről elvándorlók az első lépést a szomszédos város felé teszik meg, majd csak azután áramlanak tovább a gyorsan fejlődő centrumokba. Továbbá kijelentette, hogy minden egyes jelentős migrációs áramlás – időbeli fáziseltolódással – létrehozza saját tükörképét, az ellenáramlást. Az első gondolatból fejlődött ki a XX. század közepén a láncmigráció (chain migration) fogalma, majd nagy valószínűséggel állítható, hogy az említett második gondolat ihlette fogalom a visszavándorlás (return migration) (Hall [2005]). Meg kell említeni, hogy a cirkuláció jelenségének felismerése felé vezető út következő állomása az ismétlődő vándorlás (repeat migration) fogalmának sporadikus alkalmazása volt.

Az információs és közlekedési technológia robbanásszerű fejlődésével, az országhatárok elválasztó funkciójának mérséklődésével és a határok átjárhatóságának fokozódásával a többes vándorlások a nemzetközi szinten is megjelentek (Heller [1993]). Fogalmi bizonytalanság állt elő, hogyan is nevezzék ezeket az új jelenségeket. A nemzetközi munkaerő-áramláshoz (Borjas [1996]) kapcsolódóan megjelent a szezonális vándorlás (seasonal migration) kifejezés. Szezonális vándorokat elsősorban a mezőgazdaságban, építőiparban, és a tömegturizmushoz kapcsolódó szolgáltatási ágazatokban alkalmaztak. Az ingázó vándorlás (pendulum migration) az államhatárok mentén a leggyakoribb, de már nem kizárólag a munkaerőmozgást jelenti, hanem gyakran a szolgáltatók napi, heti periodicitású áramlásához is kapcsolódik. A gyakori, de időbeli

ritmus nélküli nemzetközi utak (international vacation) gyűjtőfogalmába a turizmushoz kapcsolódó jelenségek kerültek: a hivatásturizmus és a bevásárlóturizmus.

Legkiterjedtebb szakirodalma a transznacionális vándorlásnak (transnational migration) van. Ódivatú értelmezés szerint a nemzetközi migráció folyamata során legálább két egymástól független államot érint. A kibocsátó államtól elszakad és a fogadó országhoz kapcsolódik a vándorló. Modern értelemben azonban a migráns a kibocsátó országtól nem szakad el véglegesen, a befogadó államhoz viszont munkája, lakhatása és egyéb tevékenységei révén kapcsolódik (*Salt* [2001]). A probléma nemcsak az, hogy a modernnek tekinthető transznacionális státus miben nyilvánul meg és meddig terjeszthető ki, hanem az is, hogy e transznacionális státus időben meddig tartható fenn az adott egyén életútja folyamán. Megválaszolásra váró kérdés marad, hogy a több nemzethez tartozás egy átmeneti fázisnak tekinthető-e a migráns életében, vagy állandósulásával számolhatunk, esetleg generációkon keresztül fog tartani.

Az integrálódás és a globalizáció újabb szimptomájaként a mennyiségében és átlagos távolságában egyre növekvő humán mobilitás következtében (*UN* [2002], *UN* [2003]; *Michalkó–Vizi* [2005]), az államokhoz egyre kevésbé kötődő, többes állampolgársággal rendelkező nemzetek feletti közösségek szerveződnek, melyek sajátos aktivitásúak (*Bauböck* [2003], *Hardill* [2004], *Nell* [2004], *Lunt* [2008]). A transznacionális migrációs aktivitás elemzése kapcsán sikerült tisztázni, hogy nem kizárólag a XX. század végén keletkezett új jelenségről van szó (*Soysal* [1994], *Sik–Tóth* [1999], *Szentes* [2002], *Gellérné* [2004], *Lévai* [2006]). Már a XIX. század második felétől kezdődően, az Újvilágba vándorlás következményeként is felléptek azok a jelenségek, melyeket napjainkban a transznacionalitás fogalomkörében tárgyalnak:

- a fogadó társadalomba beilleszkedés folyamata során a kapcsolat nem szakad meg a küldő társadalommal;
- migrációs hálózatok alakultak ki (*Buchanan* [2003], *Barabási* [2008]);
- az állampolgárrá válással kettős állampolgárok tömege keletkezett, de ennek sem a küldő, sem a fogadó oldalon nem tulajdonítottak jelentőséget és maga a migráns sem tudott előnyt kovácsolni ebből;
- migránsszervezetek, -intézmények alakultak a fogadó államban;
- bizonyos csoportok sajátos tevékenységekre specializálódtak (a szaktudás és a gyakorlat származhatott az anyaországból is), azonban a tevékenység egyidejű óvilági és újvilági térbeli kapcsolatát nem tudták megvalósítani.

A nemzeti szuverenitás kizárólagosságán a kötelező katonai szolgálat követelményének feladása, a kettős adózást elkerülő egyezmények sorozata, a gazdasági integrációk szupranacionális szabályai már a kettős állampolgárság lehetőségének elisme-

rését megelőzően is rést ütöttek. A fogadó állam politikai közösségének a kettős állampolgárság bevezetése elleni utolsó érve lehet „az egy személy egy szavazat” alapelv sérülése. Vagyis, a migráns korlátozások nélkül élvezheti politikai döntése gyümölcsét, ugyanakkor esetleges negatív következmények megjelenése esetén „szedi a sátorfáját” és nem veszi ki a részét annak elszenvedéséből (*Sutcliffe* [2001]; *Ostergaard–Nielsen* [2003]). A transznacionalizmus új minőségi szintre kerülése az utazási és kommunikációs technológiák robbanásszerű fejlődése (*Sik–Tóth* [1999], *Berneke* [2002]) után következett be. A XX. század elején még csak szórványosan fordultak elő hazautazások és hazautalások (*Rédei* [2007]). Az idő múlásával ezek havi, heti, majd napi gyakorlattá váltak. A személyes kapcsolattartás térbeli elmozdulás nélküli lehetősége is a havi gyakoriságtól az azonnaliság felé haladt (hazaüzenés, levél, táviró, telefon, e-mail stb.). Összekapcsolhatóvá váltak a fogadó és küldő állambeli aktivitások (gazdasági, társadalmi, kulturális, politikai) (*Viszt–Plank–Borsi* [2001], *Portes–DeWind* [2004], *Walton–Roberts* [2004], *Rédei* [2005], *Williams–Balaz* [2008]). A migránsok transznacionalizmusának különlegessége, hogy a státusuk túlmutat az államok területe és annak népessége kizárólagos viszonyán (*Papademetriou* [2001], *Tóth* [2004]), vagy másképpen közelítve a problémához a többes állampolgárságú személy akár össze is kötheti az egyes államokat (*Illés* [2001], *Papademetriou* [2006]).

A globalizáció korában a többes mozgások egyre gyakoribbá válásával párhuzamosan egyéb többes jelenségek is felütöttek a fejüket:

- többes lakóhely;
- többes állampolgárság;
- többes ingatlanbirtoklás;
- többes ingatlantulajdonlás;
- többes állás (munkahely);
- többes identitás;
- többes társas kötelék (családi, házastársi, élettársi, baráti).

A felsorolás nem teljes, hiszen tovább folytathatnánk a sort. Ebben a listában csak azok az újonnan felbukkanó jelenségek szerepelnek, melyek kapcsolatba hozhatók a többes mozgásokkal. Alapkutatási kérdésként merülhet fel, hogy mik a jelenségek egymáshoz viszonyított relációi. Mi minnek az oka? Mi minnek az okozata? Esetleg egyszerűen csak koincidenziákról van szó, melyet valamiféle mélyben rejlő közös okok generálnak. Az összes kérdés vázlatos ismertetése is meghaladja e dolgozat kereteit, ezért a továbbiakban csak a nemzetközi cirkuláció Magyarországot, mint fogadó államot, érintő egyes vonatkozásait tárgyaljuk.

Nem mehetünk el a fogalmi, fordítási bizonytalanságok megemlítése mellett, hiszen nem egyszerű magyarra áttenni a már EU-s dokumentumokban is szereplő angol kife-

jezést (circular migration). Az első magyarországi kísérlet már megtörtént, aminek eredménye a „körkörös migráció” lett (*Györkös* [2007] 157., 159. old.). Jelen dolgozat szerzőinek véleménye szerint, ez nem a legszerencsésebb változat. Maradtunk tehát a cirkuláció vagy a többes vándorlás vagy a cirkulációs vándorlás vagy a visszatérő vándorlás kifejezéseknél, melyeket szinonimaként használtunk a dolgozatban.

A nemzetközi vándormozgalom mérése során akut probléma a kivándorlások alulregisztrálása. A hazai népszámlálási és/vagy adminisztratív forrásokat használva ezen a területen eleve nem nyerhetők ki a valóságnak megfelelő nagyságrendű adatok (*Kovacsicsné* [2006]). Ezért foglalkozunk e tanulmányban csak a bevándorlási oldallal.

2. Cirkuláció és migráció Magyarország nemzetközi vándormozgalmában

A migráció nem független attól a társadalmi-gazdasági környezettől melyben végbemegy. Óhatatlanul magán viseli egy-egy korszak jellemző vonásait. Az ezredforduló utáni években a nemzetközi vándorlás karakterisztikáját talán leginkább a gazdasági globalizáció szimptomái (például a lecsökkent utazási idők és költségek, telework és szolgáltatás, távoktatás stb.) és a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos kihívásokra adott nemzeti, nemzetközi stratégiák (például munkaerő pótlása az előregedő nyugati társadalmakban) formálták (*Rédei* [2005]).

Az új gazdasági helyzetre egyrészt a nemzetközi kereskedelemmel, a munkamegosztással, a külföldi tőkeberuházásokkal kapcsolatban végbemenő változások (*Friedman* [2006]), másrészt a termelési tényezők áramlást gyorsító technológiai fejlődés jellemző. A fejlett országok termelési, tőzsdéi, munkaerő-piaci folyamatai mára értelmezhetlenné váltak a nemzetközi összefüggések figyelembevétele nélkül. Hiszen a nemzetközi kereskedelem az 1970-es években a világ GDP-jének mindössze 10, 2003-ban már 42, 2004-ben 46 százaléka volt. A transznacionális vállalatok adják a világ GDP-jének negyedét, a nemzetközi kereskedelem kétharmadát (a cégeken belüli, és a cégek közötti áruforgalmat is beleértve). Napjainkra a termelés és a tőke koncentrációja soha nem látott mértékeket öltött, a gazdaságot uraló transznacionális társaságok tevékenysége világméretűvé vált. Ezek a társaságok meghatározók a fontosabb gazdasági ágakban és a nemzetközi kereskedelemben. Domináns pozícióban vannak a periférikus és félperiférikus országok piacán. Hazánk a közép-európai országokkal a világgazdaság félperifériájához sorolható.

A gazdasági globalizáció korszakában az országok közötti jövedelmi különbségek gyorsuló ütemben növekednek (*Venables* [1998], *Krugman* [1998], *Traistaru-*

Nijkamp–Resmini [2002]). Az 1970-es évek elején a legfejlettebb országok egy főre jutó jövedelme 14-szer annyi volt, mint a legfejletlenebbeké, az ezredforduló után már 26 szoros ez a hányados (*Artner et al.* [2006]). A szélesedő életminőségbeli szakadék a szegény világ és a gazdag világ között ösztönözi a humán mozgások növekedését (*Massey–Taylor* [2004], *Demény* [2004]). A vándorok pénzügyi lehetőségei folyamatosan javulnak, a közlekedés gyorsan fejlődik, a világ különböző részei egyre közelebb kerülnek egymáshoz (*Williamson* [2006]). A nagy távolságú költözések ára – a háztartások jövedelmének arányaiban – olyan alacsony, hogy már a periférikus országokban élők is képesek egyre növekvő számban bekapcsolódni a migrációs folyamatokba (*Hatton–Williamson* [2005]). Ebben a rendkívül összetett folyamatban a határon átnyúló vándorlások egyre kevésbé jelentenek végleges letelepedési szándékot, sokkal inkább az életpálya egy-egy állomását (*IOM* [2003], [2008]; *OECD* [2008]).

Tanulmányunkban ezen jelenségek magyarországi vetületével foglalkozunk. Megvizsgáljuk, hogy a 2006-ban Magyarországra bevándorolt emberek közül az idegenrendészeti hatóságok hány főt regisztráltak már az előző években is, valamint mennyire különbözik a cirkuláló migránsok nem, korcsoport, családi állapot, állampolgárság szerinti megoszlásai a többi nemzetközi vándortól, tehát azoktól, akik első alkalommal kerültek bevándorló státusba. A területi összefüggések szempontjából áttekintjük, hogy vannak-e a cirkulálók által kitüntetett térségek, illetve a cirkuláló vándorlók visszatérve Magyarországra az előző lakóhelyet részesítik-e előnyben, vagy újat választanak maguknak.

Az általunk vizsgált adatállományok a 2001 és 2006 között Magyarországra bevándorló külföldi állampolgárok adatait tartalmazzák, melynek alapját az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalának (BÁH) adatbázisa képezi. Magyarországra 2006-ban 23 569 bevándorló külföldi állampolgár érkezett, ebből 4 084 fő már tartózkodott bevándorlóként hazánkban 2001 és 2005 között, ami azt jelenti, hogy az „újonnan érkezők” több mint 17 százalékának már személyes tapasztalatai vannak az országról (arányuk ennél is nagyobb lehet, azonban számunkra csak a 2001-től történő mozgások voltak elérhetőek). Azt is meg tudtuk állapítani, hogy a 4 084 visszatérő vándor – akiket már nem először regisztráltak bevándorlóként – 91,7 százalékának ez a második, 7,8 százalékuknak a harmadik és 0,5 százalékuknak már a negyedik belépése volt 2001 óta.

Nemek szerinti összehasonlításban azt tapasztalhatjuk, hogy 2006-ban az összes bevándorló 55,2 százaléka férfi, 44,8 százaléka nő volt. A cirkulációs migránsok között a nők ehhez képest enyhén felül- (45,8%), míg a férfiak alulreprezentáltak (54,2%). Jellegzetes nemi különbségek tehát nem állapíthatók meg. Ezen felül a nők esetén alacsonyabb a cirkulációs migrációban résztvevők átlagéletkora (30,9 év), mint a férfiaknál (33,3 év). Ugyanakkor ez a különbség, és maga az átlagéletkor is csökken a nemek között, amennyiben az elsőként bevándorlók nemek közötti átlagéletkorát vizsgáljuk (nők esetén 30,5, férfiak esetén 31,4 év).

1. táblázat

*A 2006-ban bevándorlók korcsoportok és paritás szerinti megoszlása
(százalék)*

Korcsoport	Vándorlás sorszáma					Összesen
	1	2	3	4	együtt (2–4)	
0–4	9,8	3,5	3,4	0,0	3,5	8,7
5–9	2,7	2,9	5,7	0,0	3,1	2,8
10–14	2,4	2,4	2,3	0,0	2,4	2,4
15–19	8,0	4,4	5,3	0,0	4,5	7,4
20–24	15,3	14,6	19,1	26,7	15,0	15,3
25–29	16,1	20,6	19,5	20,0	20,5	16,9
30–34	10,2	15,6	16,0	20,0	15,6	11,1
35–39	8,2	9,9	6,9	13,3	9,7	8,4
40–44	5,7	6,3	8,0	0,0	6,4	5,8
45–49	5,1	6,0	6,1	0,0	6,0	5,3
50–54	3,8	4,3	3,1	6,7	4,2	3,9
55–59	3,8	4,0	1,9	13,3	3,8	3,8
60–64	3,9	2,6	0,8	0,0	2,4	3,7
65–69	2,7	1,6	1,5	0,0	1,5	2,5
70–74	1,2	0,6	0,4	0,0	0,6	1,1
75–79	0,6	0,5	0,0	0,0	0,5	0,6
80–84	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
85–X	0,2	0,2	0,0	0,0	0,2	0,2
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

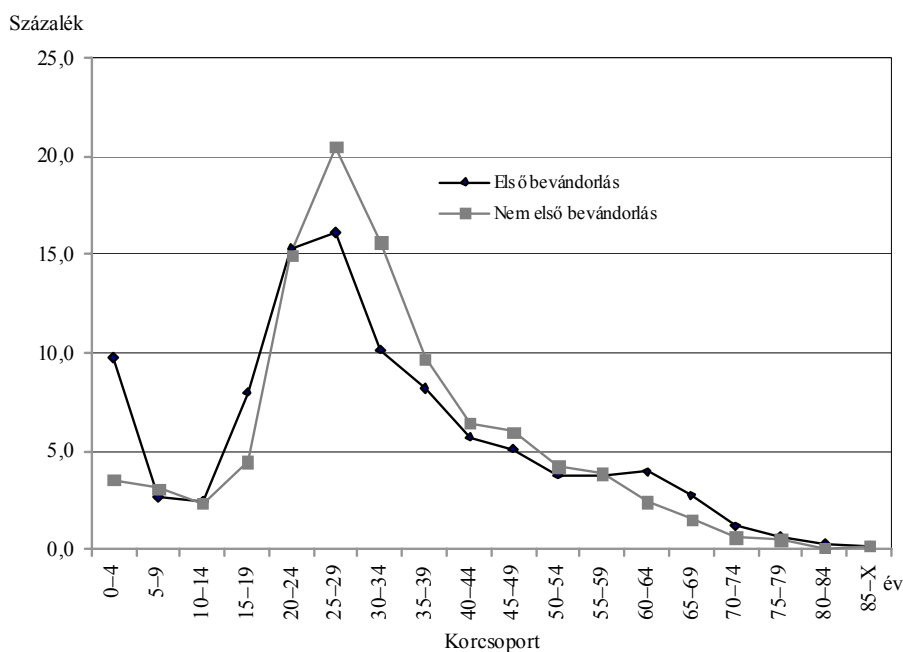
Forrás: BM BÁH.

A korösszetétel szerint vizsgálva az 1. táblázatot azt találjuk, hogy a többször vándorlók között sokkal kevesebb a gyermek és diákkorú (0–24 éves), valamint az idősebb, 55 év feletti korosztály. Az első alkalommal bevándorló státusba jutottakhoz képest a 25–54 évesek magasabb súlya jellemző. Ez közvetve utal a migrációs döntést meghozók függetlenségére, szabadságára. Igen érdekes, hogy a két alsó és felső határos korcsoportban, vagyis a 20–24 éveseknél és az 55–59 éveseknél alig magasabb, illetve egyenlő az első sorszámú migránsok és a magasabb sorszámú migránsok aránya (15,3 és 15,0, illetve 3,8 és 3,8 százalék). A cirkuláló migránsok több mint fele, 51,1 százalékuk 20–34 éves korú. Az utánuk következő 15 korévet felölelő csoportba már csak a cirkulálók 22,1 százaléka tartozik.

Paritás szerint vizsgálva az 1. táblázatot, további összefüggésként megállapítható, hogy a vándorlási sorszámok növekedésével egyre idősödik a migráns szubpopuláció

korszerkezete. E megállapítás nem érvényes az összes öt éves korcsoportra, hanem csak a 20–59 évesek, vagyis a döntően gazdaságilag aktívakra vonatkozik. Ezen eredmények teljesen életszerűek, hiszen magasabb paritás elérése csakis megelőző vándorlástörténet birtokában lehetséges. Igen érdekes, hogy a többes vándorok között a visszavándorlási sorszám növekedésével robusztus differenciák alakulnak ki. A legfiatalabb aktív öt éves korcsoportnál, vagyis a 20–24 éveseknél (14,6; 19,1; 26,7%) és a legidősebb aktívknál, az 55–59 éveseknél (4,0; 1,9; 13,3%) tapasztaltuk a legnagyobb eltéréseket.

1. ábra. A 2006-ban bevándorló külföldiek korcsoportok szerinti megoszlása első és többes vándorlás esetén

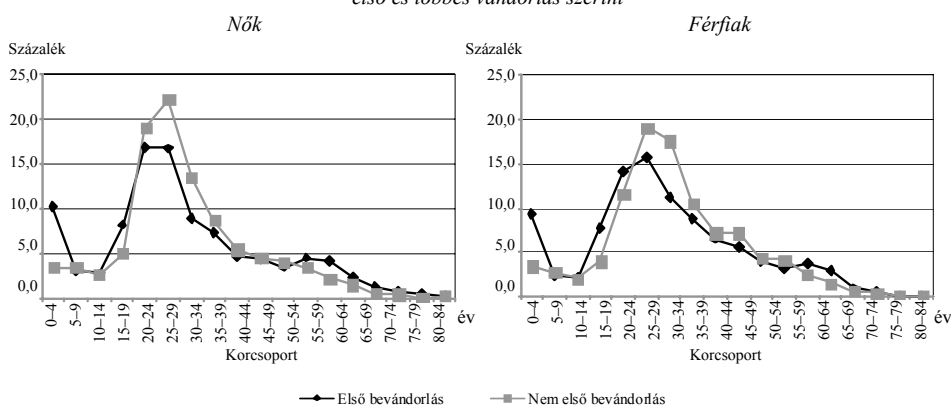

Forrás: BM BÁH.

A cirkuláló migránsok idősebb korösszetételét illusztrálja az 1. ábra. A hatvanadik életév felett – igaz alacsony gyakoriságok mellett – az először bevándorlók aránya meghaladja a cirkulálókét. Ez közvetve megerősíti a cirkuláció és a gazdasági aktivitás közötti szoros kapcsolat hipotézisét. Az időskori migráció jelensége felől közelítve a 60 év feletti korcsoport sajátosságát (vagyis az először bevándorlók viszonylag magas arányát) és a Magyarországra bevándorlás kontextusába helyezve ezt a tény, nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy az öregkorú bevándorlás motívációs rendszerében a családintegrációs célzatú mozgások játszhadják a legnagyobb szerepet. E feltételezés valószerűségét növeli, hogy egybevág a szerzők korábbi kuta-

tási eredményével (Illés–Kincses [2008]). Nemek szerinti bontásban vizsgálva, az említett jellegzetesség a nőknél 70. életév felett is kimutatható, míg a férfiaknál ez eltűnik. Ennek oka, hogy a nőknek magas életkorokban még nagyobb a várható élettartama. (Lásd a 2 ábrát.)

2. ábra. A 2006-ban bevándorló külföldi nők és férfiak korcsoportok szerinti eloszlása első és többes vándorlás szerint

Ha a családi állapot szerinti megoszlást vizsgáljuk, azt állapíthatjuk meg, hogy a cirkuláló migránsok között nagyobb a nőtlenek/hajadonok aránya, mint a többiek esetén. Ez arra utal, hogy a mobil életforma kisebb valószínűséggel jár együtt a formális alapokon nyugvó párkapcsolatokkal.

2. táblázat

A 2006-ban bevándorlók családi állapot és paritás szerint (százalék)

Családi állapot	Vándorlás sorszáma					Összesen
	1	2	3	4	együtt (2-4)	
Hajadon/nőtlen	48,5	53,6	58,4	46,7	54,0	49,5
Házias	42,8	40,0	35,9	40,0	39,7	42,3
Özvegy	3,2	2,0	3,8	6,7	2,2	3,1
Elvált	5,4	4,3	1,9	6,7	4,1	5,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: BM BÁH.

Az állampolgárság szerinti bontásból kiderül, hogy a többszöri vándorlások sokkal inkább jellemzők a keleti-déli szomszédok állampolgáira: Romániából, Ukraj-

nából, és Szerbiából érkezőkre, akik jelentősen felülreprezentáltak, míg a nyugat-európai országok vagy a távolabbi országok állampolgárai nem térnek vissza olyan sokszor Magyarországra. A visszatérő vándorlás inkább a szomszédos országok határmenti régióit, és a fővárost érinti jobban, az országok közötti nagy földrajzi távolságok esetén drasztikusan csökken a jelenség.

3. táblázat

*A 2006-ban bevándorlók állampolgárság és paritás szerint
(százalék)*

Állampolgárság országa	Vándorlás sorszáma					Összesen
	1	2	3	4	együtt (2–4)	
Románia	32,8	46,5	44,7	53,3	46,4	35,2
Ukrajna	11,7	14,7	16,8	13,3	14,9	12,2
Kína	8,0	5,4	10,3	0,0	5,7	7,6
Németország	6,8	3,0	0,0	0,0	2,8	6,1
Szerbia	5,1	7,0	11,5	13,3	7,4	5,5
Szlovákia	5,3	2,6	0,0	0,0	2,4	4,8
Ausztria	3,5	1,7	0,0	0,0	1,5	3,1
Vietnam	1,9	2,7	2,7	0,0	2,7	2,1
Izrael	2,1	1,4	2,3	6,7	1,5	2,0
Egyesült Államok	1,7	2,2	1,5	0,0	2,1	1,8
Oroszország	1,5	1,5	1,1	0,0	1,5	1,5
Irán	1,5	0,4	0,8	0,0	0,4	1,3
Olaszország	1,4	0,7	0,0	0,0	0,6	1,3
Koreai Köztársaság	1,3	0,4	0,0	0,0	0,3	1,1
Mongólia	1,1	0,7	1,1	0,0	0,8	1,1
Törökország	1,1	0,4	0,0	6,7	0,4	1,0
Japán	1,1	0,5	0,4	0,0	0,4	1,0
India	0,8	0,4	1,1	0,0	0,4	0,7
Nigéria	0,6	0,4	0,0	0,0	0,4	0,6
Svájc	0,7	0,1	0,0	6,7	0,1	0,6
Nagy-Britannia	0,5	0,3	0,0	0,0	0,3	0,5
Lengyelország	0,5	0,3	0,0	0,0	0,3	0,5
Egyéb	9,0	6,8	5,7	0,0	6,7	8,6
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Forrás: BM BÁH.

Ha a cirkuláló külföldi népesség magyarországi területi elhelyezkedését vizsgáljuk, akkor ez a folyamat jelentősebb Budapesten, Békés, Hajdú-Bihar, Veszprém és Vas megyében, míg átlag alatti Győr-Moson-Sopron, Somogy, Zala, és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. A területi elhelyezkedések szoros kapcsolatban vannak az érkező külföldiek állampolgárságával. Azaz a külföldiek állampolgárság szerinti súlypontja a saját küldő országuk irányába helyezkedik el (*Rédei-Kincses* [2007]).

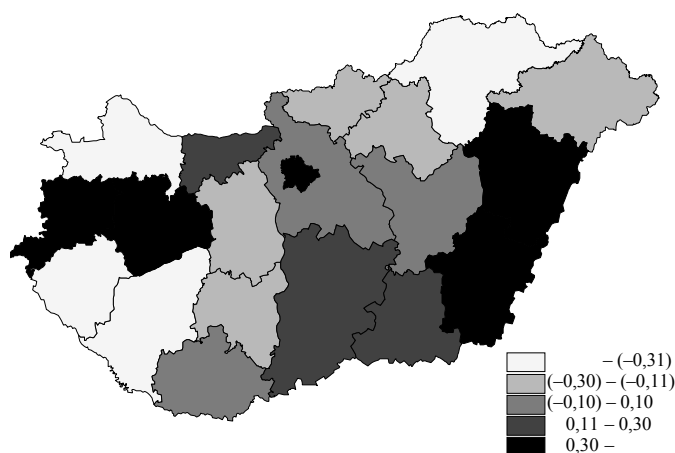
4. táblázat

*A 2006-ban bevándorló külföldiek megyék és paritás szerint
(százalék)*

Megye	Vándorlás sorszáma					Összesen
	1	2	3	4	együtt (2–4)	
Budapest	47,4	51,1	53,8	13,3	51,2	48,0
Baranya	1,7	1,7	2,7	0,0	1,8	1,7
Bács-Kiskun	2,3	2,5	2,7	6,7	2,5	2,3
Békés	0,9	1,4	1,1	0,0	1,4	1,0
Borsod-Abaúj-Zemplén	2,2	1,7	0,8	0,0	1,6	2,1
Csongrád	5,4	4,8	12,6	26,7	5,5	5,4
Fejér	2,0	2,0	1,1	0,0	1,9	2,0
Győr-Moson-Sopron	5,9	3,7	1,9	6,7	3,5	5,5
Hajdú-Bihar	3,8	4,1	5,3	13,3	4,2	3,8
Heves	1,5	1,2	1,1	0,0	1,2	1,4
Komárom-Esztergom	2,1	2,3	0,8	6,7	2,2	2,1
Nógrád	0,7	0,6	0,4	0,0	0,5	0,7
Pest	12,1	12,6	6,1	13,3	12,1	12,1
Somogy	1,7	1,1	2,3	0,0	1,2	1,6
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2,8	2,6	2,3	6,7	2,6	2,8
Jász-Nagykun-Szolnok	1,1	1,1	0,4	0,0	1,0	1,1
Tolna	1,0	0,7	0,4	0,0	0,7	1,0
Vas	1,3	1,6	3,4	6,7	1,7	1,4
Veszprém	1,3	1,8	0,8	0,0	1,7	1,4
Zala	2,9	1,4	0,0	0,0	1,3	2,6
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Forrás: BM BÁH.

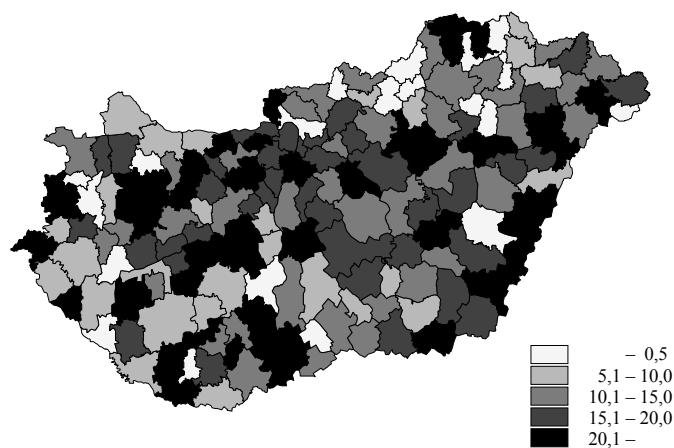
3. ábra. Az először és a többször Magyarországra érkezők százalékos arányainak különbségei, 2006

Forrás: BM BÁH, saját szerkesztés.

A többes vándorok területi elhelyezkedésének leírását tovább tudjuk árnyalni, amennyiben a megyei eloszlások különbözőzete helyett, azt vizsgáljuk meg, hogy az adott kistérségben 2006-ban bevándorolt külföldi állampolgárok hány százaléka cirkulációs migráns. Az elemzésünk eredményeit tartalmazza a következő térkép.

4. ábra. Cirkulációs migránsok aránya kistérségenként, 2006
(százalék)

Forrás: BM BÁH, saját szerkesztés.

A 2006-ban Magyarországra visszaérkező külföldiek jelenlegi és megelőző magyarországi lakóhelyei megyék szerint
(százalék)

Régebbi belépés	Belépés 2006-ban																			
	Budapest	Baranya	Bács-Kiskun	Békés	Borsod-Abaúj-Zemplén	Csongrád	Fejér	Győr-Moson-Sopron	Hajdú-Bihar	Heves	Komárom-Esztergom	Nógrád	Pest	Somogy	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Jász-Nagykun-Szolnok	Tolna	Vas	Veszprém	Zala
Budapest	94,4	6,7	6,6	7,8	1,7	4,8	10,3	3,4	1,3	2,6	6,2	5,3	15,1	2,1	3,2	2,7	0,0	0,0	1,7	2,2
Baranya	0,2	80,0	2,2	0,0	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	2,6	0,0	0,0	0,5	2,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bács-Kiskun	0,3	4,0	85,7	0,0	0,0	1,3	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,1	0,0	0,0	0,0	1,5	0,0	4,4
Békés	0,1	1,3	0,0	82,4	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Borsod-Abaúj-Zemplén	0,0	0,0	0,0	0,0	84,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2	5,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Csongrád	0,4	2,7	4,4	5,9	0,0	89,6	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,4	0,0
Fejér	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	82,4	0,0	0,6	0,0	1,2	0,0	0,5	0,0	1,1	0,0	0,0	0,0	1,7	0,0
Győr-Moson-Sopron	0,3	1,3	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	92,3	0,6	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	2,2
Hajdú-Bihar	0,5	0,0	0,0	0,0	1,7	0,4	0,0	0,0	93,7	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Heves	0,3	1,3	0,0	0,0	6,8	0,0	0,0	0,0	0,6	92,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Komárom-Esztergom	0,1	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	88,9	0,0	0,5	0,0	0,0	2,7	0,0	0,0	0,0	2,2
Nógrád	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	84,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pest	2,4	0,0	1,1	0,0	0,0	0,0	2,9	0,9	0,0	2,6	2,5	5,3	81,9	2,1	0,0	2,7	8,0	0,0	0,0	0,0
Somogy	0,1	2,7	0,0	0,0	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	91,5	0,0	0,0	0,0	2,9	0,0	0,0
Szabolcs-Szatmár-Bereg	0,3	0,0	0,0	0,0	3,4	0,0	2,9	0,0	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	92,6	2,7	4,0	0,0	0,0	0,0
Jász-Nagykun-Szolnok	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	89,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Tolna	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	88,0	0,0	0,0	0,0
Vas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	95,6	0,0	2,2
Veszprém	0,1	0,0	0,0	2,0	0,0	0,4	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	91,4	0,0
Zala	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	86,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Szemmel láthatólag a főváros, Pest megye, a keleti és déli határmenti kistérségek mellett a leginkább érintett területek az autópálya nyomvonalak mellett helyezkednek el. Azaz a jó elérhetőség is kiemelt szerepet játszik a külföldiek, főképpen a többször bevándorló külföldiek lakóhelyválasztásában.

Az 5. táblázat alapján megállapíthatjuk, hogy a cirkuláló külföldiek célállomásai megyei szinten csak kis mértékben változtak. Az újraletepedés arányai ugyanabban a megyében 90 százalék körül vannak. A visszatérésre csábító erő tekintetében Vas megye (95,6%) megelőzi a fővárost (94,4%). Legkisebb arányban Pest (81,9%), Békés (82,4%) és Nógrád (84,2%) megyékbe térnek vissza. Békés és Nógrád megyék esetében ez a relatív fejletlenséggel magyarázható. Pest megye esete különleges, hiszen az oda vissza nem térők egyenletesen szóródtak szét az országban. Ugyanakkor furcsa hasonlóságot találhatunk a cirkuláló és nem cirkuláló külföldiek, továbbá a belföldi lakosság vándorlásai között. A jelenleg Pest megyében élő külföldiek 15 százalékának az előző magyarországi lakóhelye Budapesten volt. Tehát feltehetően a többes vándorok sem maradtak ki a szuburbanizációs folyamatból.

*

A szokásos lakóhely koncepciójára épülő migrációfelfogással, egyre kevésbé lehet megragadni, leírni és elemezni az új típusú vándorlási folyamatokat. Az egyén életútja során egyre gyakrabban vándorol, ezért e koncepció lassú, de világmértékű erodálódásának vagyunk szemtanúi. A növekvő belföldi és nemzetközi vándormozgalom következtében egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a szokásos lakóhely fogalma már nem alkalmazható a valóságban zajló egyes folyamatok esetén. Sőt, a tanulmányban megemlített új típusú többes jelenségek, továbbá a részletesen kifejtett cirkuláció miatt, kezdi értelmét veszteni. A mobilitás kontextusában a cirkuláció első, közel sem véglegesnek tekinthető definíciója az egyének többes mozgásainak a rendszere lehet, legalábbis a szerzők véleménye szerint. Ez semmiképpen nem tekinthető véglegesnek és mindenképpen továbbfejlesztésre, finomításra szorul.

A vándorlásokat tárgyaló magyarországi és a nemzetközi statisztikai, demográfiai és geográfiai szakirodalom tanulmányozása megerősítette a szerzőket abbéli meggyőződésükben, hogy unikumnak számító kutatási irányba kezdtek. A teljeskörű, adminisztratív bázison nyugvó kutatás alapján megállapítható hogy a külföldiek cirkulációja hazánkba, mint fogadó országba, nem ismeretlen jelenség. 2006-ban a Magyarországra bevándorlók több mint 17 százaléka cirkulációs migránsnak tekinthető. Korábbi bevándorló státusuk miatt megelőző személyes tapasztalataik vannak az országról. Közülük, tehát akiket már nem először regisztráltak bevándorlóként 91,8 százalékuknak ez a második belépése, míg 7,8 százalékuknak a harmadik, és végül 0,4 százalékuknak ez már a negyedik alkalom, 2001 óta.

A cirkuláció elsősorban Ukrajna, Románia és Szerbia munkaképes korú, nőtlen, hajadon állampolgáira jellemző. Nemek szerinti megoszlásuk nem tér el az összes

2006-ban bevándorlótól, viszont meg kell említeni, hogy a nők átlagéletkora közel három évvel alacsonyabb a férfiakénál. A többször vándorlók között sokkal kisebb arányban fordulnak elő gyerekek, diákok és idősek, akár a bevándorló szubpopulációhoz, akár a küldő és fogadó ország népességéhez hasonlítjuk őket. A 25–54 évesek dominálnak a cirkuláris migránsok körében. Így feltételezhetjük, hogy elsősorban a fogadó országbeli jövedelemszerző tevékenység, és a szülőföldön maradás párhuzamos, tartós igénye készítheti cirkulációra ezeket az embereket. Általában a fent említett csoportok Budapesten, a keleti határ, illetve autópálya nyomvonalak mellett telepednek le, mely térségek célállomásként szolgáltak következő, magasabb sorszámú bejövételük alkalmával is.

Irodalom

- ARTNER A. ET AL. [2006]: *Globalizáció, tőkekoncentráció, térszerkezet*. Harsányi János Főiskola – MTA Világgazdasági Kutatóintézet. Budapest.
- BARABÁSI A. L. [2008]: *Behálózva*. Helikon Kiadó. Budapest.
- BAUBÖCK, R. [2003]: Towards a Political Theory of Migrant Transnationalism. *International Migration Review*. 37. évf. 4. sz. 700–723. old.
- BERNEK Á. (szerk.) [2002]: *A globális világ politikai földrajza*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- BORJAS, G. J. [1996]: *Labour Economics*. McGraw Hill. New York.
- BUCHANAN, M. [2003]: *Nexus, avagy kicsi a világ*. Typotex. Budapest.
- DEMÉNY P. [2004]: Európa népességgazdasági dilemmái a XXI. század kezdetén. *Demográfia*. 47. évf. 1–2. sz. 9–40. old.
- FRIEDMAN, T. L. [2006]: *És mégis lapos a Föld: a XXI. század rövid története*. HVG Könyvek. Budapest.
- GELLÉRNÉ LUKÁCS É. [2004]: *Munkavállalás az Európai Unióban*. KJK Kerszöv. Budapest.
- GELLÉRNÉ LUKÁCS É. – ILLÉS S. [2005]: *Migrációs politikák és jogharmonizáció*. KSH NKI. Budapest.
- GYÖRKÖS M. [2007]: Legális bevándorlás: lépések egy átfogó, uniós szintű politika létrehozására. *Európai Tükör*. 12. évf. 10. sz. 154–162. old.
- HALL, C. M. [2005]: *Tourism: Rethinking the Social Science of Mobility*. Pearson–Prentice Hall. Harlow.
- HATTON, T. J. – WILLIAMSON, J. G. [2005]: *Global Migration and the World Economy: Two Centuries of Policy and Performance*. MIT Press. Cambridge.
- HARDILL, I. [2004]: Transnational Living and Moving Experiences: Intensified Mobility and Dual-career Households. *Population, Space and Place*. 10. évf. 3. sz. 375–389. old.
- HELLER, Á. [1993]: Ten Theses on Immigration, Civilization, Culture, Human Rights and „House-rules”. *International Framtider*. 3. évf. 2. sz. 39. old.
- ILLÉS S. [2000]: *Belföldi vándormozgalom a XX. század utolsó évtizedeiben*. KSH NKI. Budapest.
- ILLÉS S. [2001]: Külföldiek az Európai Unióból. *Statisztikai Szemle*. 79. évf. 2. sz. 162–177. old.
- ILLÉS, S. – KINCSES, Á. [2008]: Foreign Retired Migrants in Hungary. *Hungarian Statistical Review*. 86. évf. Special Number 12. 88–111. old.

- IOM (INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION) [2003]: *World Migration 2003: Managing Migration – Challenges and Responses for People on the Move*. Geneva.
- IOM (INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION) [2008]: *Migration and Climate Change*. Geneva.
- KOVACSICSNÉ NAGY K. [2006]: Statisztika és/vagy nyilvántartás. In: *Kovacsics J.* (szerk.): *Egy élet az igazságügyi statisztika szolgálatában*. ELTE ÁJK. Budapest. 139–148. old.
- KSH (KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL) [2008]: *Demográfiai Évkönyv, 2007*. Budapest.
- KRUGMAN, P. [1998]: What’s New about the New Economic Geography? *Oxford Review of Economic Policy*. 14. évf. 2. sz. 7–17. old.
- L. RÉDEI M. [2009]: *A tanulmányi célú mozgás*. REG-INFO KFT. Budapest.
- LÉVAI I. [1999]: A nemzetközi migráció újraértelmezéséhez. In: *Tóth P. P. – Illés S.* (szerk.): *Migráció. Tanulmánygyűjtemény II.* KSH NKI. Budapest. 169–172. old.
- LÉVAI I. [2006]: *A komplex világrendszer evolúciója*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- LUKÁCS É. – ILLÉS S. [2003]: Szabad-e a személyek áramlása? In: *Ekéné Zamárdi I. – Timár J.* (szerk.): *Migráció és az Alföld*. Nagyalföld Alapítvány. Békéscsaba. 18–34. old.
- LUNT, N. [2008]: Boats, Planes and Trains: British Migration, Mobility and Transnational Experience. *Migration Letters*. 5. évf. 2. sz. 151–165. old.
- MASSEY, D. S. – TAYLOR, J. E. [2004]: *International Migration: Prospects and Policies in a Global Market*. Oxford University Press. Oxford.
- MICHALKÓ G. – VIZI I. [2005]: A turizmus és a globalizáció kérdései. In: *Michalkó G.: Turizmus-földrajz és humánökológia*. Kodolányi János Főiskola – MTA Földrajztudományi Kutatóintézet. Budapest – Székesfehérvár. 85–100. old.
- MICHALKÓ, G. – RÁTZ, T. [2008]: The Role of the Tourism Milieu in the Social Construction of the Tourist Experience. *Journal of Hospitality Application and Research*. 3. évf. 1. sz. 22–32. old.
- NELL, L. M. [2004]: Conceptualising the Emergence of Immigrants’ Transnational Communities. *Migration Letters*. 1. évf. 1. sz. 50–56. old.
- NEMES NAGY J. [2009]: *Terek, helyek, régiók*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- OECD (ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT) [2008]: *Trends in International Migration: Annual Report*. Paris.
- OSTERGAARD-NIELSEN, E. [2003]: The Politics of Migrants’ Transnational Political Practices. *International Migration Review*. 37. évf. 4. sz. 760–786. old.
- PAPADEMETRIOU D. G. [2001]: *Managing Migration for the Benefit of Europe*. Migration Policy Institute (MPI). Washington D.C.
- PAPADEMETRIOU D. G. [2006]: *New Migration Thinking for a New Century*. Migration Policy Institute (MPI). Washington D.C.
- PORTES, A. – DEWIND, J. [2004]: A Cross-Atlantic Dialogue: The Progress of Research and Theory in the Study of International Migration. *International Migration Review*. 38. évf. 4. sz. 828–851. old.
- POULAIN, M. – PERRIN, N. – SINGLETON, A. (szerk.) [2006]: *THESIM. Towards Harmonised European Statistics on International Migration*. UCL Press. Louvain.
- RÉDEI M. [2005]: A nemzetközi vándorlás folyamatának irányítása. *Statisztikai Szemle*. 83. évf. 7. sz. 663–680. old.
- RÉDEI M. [2007]: Hazautalások Kelet- és Közép-Európába. *Statisztikai Szemle*. 85. évf. 7. sz. 581–601. old.

- RÉDEI M. – KINCSES Á. [2008]: A szomszédból érkező migránsok hatása a hazai társadalmi és gazdasági különbségekre. *Közép-Európai Közlemények*. 1. évf. 1. sz. 7–16. old.
- SALLAI J. [2004]: *Az államhatárok*. Press Publica. Budapest.
- SALT, J. [2001]: *Current Trends in International Migration in Europe*. Council of Europe, CDMG. 33. sz. http://www.coe.int/t/dg3/migration/Documentation/Migration%20management/2001_Salt_report_en.pdf (Elérés dátuma: 2009. június 12.)
- SIK E. – TÓTH J. (szerk.) [1999]: *Átmenetek*. MTA PTI. Budapest.
- SOYSAL, Y. N. [1994]: *Limits of Citizenship. Migrants and Postnational Membership in Europe*. University of Chicago Press. Chicago.
- SUTCLIFFE, B. [2001]: Migration and Citizenship: Why can Birds, Whales, Butterflies and Ants Cross International Frontiers More Easily than Cows, Dogs and Human Beings? In: *Ghatak, S. – Sassoon, A. S. (szerk.): Migration and Mobility: The European Context*. Palgrave. New York. 66–82. old.
- SZENTES T. [2002]: *Globalizáció, regionális integrációk és nemzeti fejlődés korunk világgazdaságában*. Savaria University Press. Szombathely.
- TÓTH J. (2004): *Státuszjogok*. Lucidus Kiadó. Budapest.
- TRAISTARU, I. – NIJKAMP, P. – RESMINI, L. (2002): *The Emerging Economic Geography in EU Accession Countries*. European Communities. Ashgate. Aldershot.
- UN (United Nations) [2002]: *International Migration Report*. New York.
- UN (United Nations) [2003]: *Trends in Total Migrants Stock: 1960–2000, 2003 Revision*. POP/DB/MIG/Rev 2003. New York.
- VENABLES, A. J. [1998]: The Assessment: Trade and Location. *Oxford Review of Economic Policy*. 14. évf. 2. sz. 1–6. old.
- WILLIAMSON, J. G. [2006]: Global Migration. *Finance and Development*. 43. évf. 3. sz. 11. old.
- VISZT, E. – PLANK, ZS. – BORSI, B. [2001]: Mobility of Human Resources in Hungary: An Analysis and Proposal for Regular Collection of Statistics. *Hungarian Statistical Review*. 79. évf. Special Number 6. 79–91. old.
- WALTON-ROBERTS, M. [2004]: Transnational Migration Theory in Population Geography: Gendered Practices in Networks Linking Canada and India. *Population, Space and Place*. 10. évf. 3. sz. 361–373. old.
- WILLIAMS, A. M. – KING, R. – WARNES, T. [2004]: British Second Homes in Southern Europe: Shifting Nodes in the Scapes and Flows of Migration and Tourism. In: *Hall, M.C. – Müller, D. K. (szerk.): Tourism, Mobility and Second Homes*. Channel View Publications. Clevedon. 97–112. old.
- WILLIAMS, A. M. – BALAZ, V. [2008]: *International Migration and Knowledge*. Routledge. London.

Summary

The concept of usual place of residence is one of the basic elements of the notion of internal and international migration according to the definition of the United Nations. Migration is a non-recurring event, which happens only rarely during the individual's life cycle. However, nowadays,

in the epoch of globalisation, the volume and intensity of migration are growing, and the migratory movement is developing as a sort of repeated events. Unfortunately, there is little information on the phenomena of interlinked migration processes, namely on the system of migration. The literature refers to repeated and chain migration as a prototype of the migration system. Circulation is a completely new idea addressed by the recent literature. The present article provides empirical materials based on registered type data of the Office of Immigration and Nationality of Hungary in order to transform this highly theorised subject to the practice of statistics, demography and migration studies.